

VEDLEGG 2

HØRING AV ELFENBENSLAV SOM PRIORITERT ART MED ØKOLOGISK FUNKSJONSOMRÅDE

Innhold

1. Innledning.....	1
1.1. Om prioritert art.....	2
1.2. Om utkast til økologisk funksjonsområde	2
2. Kunnskapsgrunnlaget	2
2.1. Kartgrunnlaget.....	2
2.2. Status og påvirkningsfaktorer	3
3. Konsekvenser av elfenbenslav som prioritert art.....	4
3.1. Generelt.....	4
3.2. Konsekvenser for skogbruket	4
3.3. Konsekvenser for annen bruk enn skogbruk.....	6
4. Utkast til forskrift om elfenbenslav som prioritert art	6

1. Innledning

Det vises til tilrådning fra Miljødirektoratet til Klima- og miljødepartementet av 14.12.2018 om bruk av virkemidler for bestemte arter og naturtyper. Beslutningsgrunnlaget for arten elfenbenslav fra tilrådommen ligger i vedlegg 7.

Beslutningsgrunnlaget gir en kort presentasjon av elfenbenslav, og av dens utbredelse og utvikling, samt påvirkningsfaktorer. Beslutningsgrunnlaget inneholder også forslag til tiltak for å ta vare på arten. Det er også identifisert virkemidler som kan sikre gjennomføring av anbefalt tiltakspakke. Anbefalte virkemidler er områdevern, prioritert art med økologisk funksjonsområde og økonomiske virkemidler. Nedenfor gis en mer utdypende gjennomgang av forslaget om å vedta elfenbenslav som prioritert art med økologisk funksjonsområde og konsekvenser av innføring av arten som en prioritert art. Til slutt er forslag til forskrift.

Kart med forslag til avgrensning av areal som blir berørt, ligger [her](https://arcg.is/0vufaj) (<https://arcg.is/0vufaj>) Elfenbenslav trenger langsiktig beskyttelse som også sikrer livsmiljøet til arten mot et vidt spekter av påvirkningsfaktorer. For å utløse tiltak som vil bidra til at målet om forbedring av rødlistestatus med en kategori, er følgende virkemidler vurdert i beslutningsgrunnlaget: Områdevern, skogbruksloven med forskrifter, prioritert art og økonomiske virkemidler. Det vises til høringsnotatet (vedlegg 1) og beslutningsgrunnlaget for begrunnelse for valg av prioritert art som virkemiddel for å ta vare på elfenbenslav på lang sikt.

1.1. Om prioritert art

Innføring av elfenbenslav som prioritert art vil innebære at uttak, skade eller ødeleggelse av elfenbenslav er forbudt. I forslaget til forskrift foreslås det at dette vil gjelde fysisk og kjemisk påvirkning av artens voksesteder på en slik måte at arten påvirkes negativt, herunder direkte påvirkning, ødeleggelse eller fjerning av substratenheten (steinblokker/bergvegger/trær) som arten vokser på, og indirekte effekter på disse gjennom negativ påvirkning på nærområdet til voksestedet, samt andre handlinger som er egnet til å skade, forandre, forstyrre eller på annen måte forringe forekomster av arten.

1.2. Om utkast til økologisk funksjonsområde

Elfenbenslav er sårbar for både utskygging, sterk solinnstråling og vindpåvirkning. Det er derfor viktig å sikre noe mer areal enn selve voksestedet for arten, og det foreslås at det opprettes et økologisk funksjonsområde for arten. Det økologiske funksjonsområdet bør være stort nok til at kanteffekter ikke kan påvirke arten negativt, og det foreslås at det økologiske funksjonsområdet for elfenbenslav omfatter substratenheten der arten er funnet (steinblokk/bergvegg/tre) og en omkringliggende sone med radius på 35 m. Dette tilsvarer et areal på ca. 0,004 km² per substratenhet.

Det er de enkelte substratenhetene innenfor hver lokalitet som er utgangspunktet for funksjonsområdene. Det er 574 substratenheter (Dette tallet avviker noe fra BioFokus – rapport 2018-21, noe som skyldes at det i høringen er med noen enheter der det er usikkert om arten lever i dag, og som skal sjekkes ut i 2019). I 333 av lokalitetene ligger substratenhetene så tett på hverandre at det totale antall økologiske funksjonsområder som følge av overlapp reduseres til 241 økologiske funksjonsområder i forslaget. Dette arealet utgjør til sammen ca. 1,36 km², hvorav ca. 0,09 km² (6,5%) ligger innenfor eksisterende verneområder. Gjennomsnittlig størrelse for de økologiske funksjonsområdene er 0,0056 km². Det største er 0,032 km².

Innenfor funksjonsområdene foreslås det at direkte fysiske inngrep (utbygging, vegbygging, elveforbygninger), hogst av lauvtrær som er mer enn 20 cm i stammediameter målt 1,3 m over bakken, annen hogst unntatt plukkhogst av enkelttrær, skogplanting, forurensning, bruk av plantevernmidler og gjødsling er forbudt. Naturforholdene varierer en del fra lokalitet til lokalitet, og det må vurderes i hvert enkelt tilfelle hvilke tiltak som er tillatt i de ulike lokalitetene, f.eks. gjennom en skjøtselsplan. På lokaliteter der skjøtsel er aktuelt, må dette skje i samråd med grunneierne.

2. Kunnskapsgrunnlaget

2.1. Kartgrunnlaget

Det har kommet ny kunnskap om utbredelse etter at beslutningsgrunnlaget ble ferdigstilt. Det vises til BioFokus –rapport 2018-21 som finnes [her](http://lager.biofokus.no/biofokus-rapport/biofokusrapport2018-21.pdf): (<http://lager.biofokus.no/biofokus-rapport/biofokusrapport2018-21.pdf>).

Elfenbenslav er pr. 31.12.2018 kjent fra 150 lokaliteter i Norge. Av disse er 122 dokumentert nålevende, 1 antatt nålevende, 3 med usikker status og 2 med ukjent status. I tillegg er det vurdert at 22 lokaliteter er sikkert eller med stor sannsynlighet utgått. (Usikker/ukjent status gjelder lokaliteter der arten er funnet tidligere:

- Usikker status er lokalitet som er reinventert, har intakt miljø, men ikke gjenfunnet
- Ukjente status er lokalitet som ikke er reinventert i nyere tid.)

Det antas at minst 80 % av lokaliteter med elfenbenslav i Norge nå er kjent, og at det kan finnes inntil 155 lokaliteter med nålevende populasjoner (ny kunnskap de siste åra gjør at disse tallene er noe endret fra Norsk rødliste for arter fra 2015).

Pr. 31.12. 2018 ligger 16 lokaliteter med elfenbenslav innenfor verneområder. Flere forekomster av elfenbenslav kan også være aktuelle for områdevern, enten ved opprettelse av nye verneområder eller ved utvidelse av eksisterende verneområder. I beslutningsgrunnlaget er områdevern vurdert som aktuelt for de rikeste lokalitetene av elfenbenslav, og for lokaliteter med komplekse naturverdier som f.eks. en del av forekomstene i bekke- og elvekløfter.

2.2. Status og påvirkningsfaktorer

Elfenbenslav har status som sterkt truet (EN) i Norsk rødliste for arter 2015. Arten har hatt en sterk tilbakegang, og nedgangen vil fortsette om ikke tiltak iverksettes. Arten er generelt negativt påvirket av en kombinasjon av flere faktorer, som iblant virker sammen på samme lokalitet, med skogbruk (inkl. granplanting), fysiske inngrep og gjengroing som de viktigste. Påvirkningsfaktorene er imidlertid ganske ulike mellom kulturlandskapslokaliteter og skoglokaliteter, og det ser ut til å være en sterkere nedgang for arten i kulturlandskap sammenliknet med skoglokaliteter. Landbruksarealene har gjennomgått en generell rasjonalisering, og omfattende fjerning av steinblokker kan være en konkret årsak til at arten synes umulig å gjenfinne på en rekke gamle kulturlandskapslokaliteter.

For skogslokalitetene viser erfaringene fra 2015-2018 at områdene arten vokser i synes å være under økende inngrepspress. Dette gjelder ikke minst i artens kjerneregion i Midt-Gudbrandsdalen, hvor flere av de rikeste lokalitetene for arten i Norge (og Europa) nylig har vært utsatt for inngrep. Ny trase for E-6 og flomsikringsarbeid har hatt stor betydning her.

Mange lavarter er sårbare for forurensning. En faktor som kan ha betydning for elfenbenslav er gjødselspredning i beitemark og glissen beiteskog.

Gammelt funnmateriale sammen med generelle erfaringer fra dagens kulturlandskap i de aktuelle regionene, tyder på at elfenbenslav kan ha vært ganske vanlig i det gamle mosaikklandskapet i Gudbrandsdalen, kanskje også i Valdres. Trolig har arten, og andre arter med liknende habitatkrav, hatt en meget stor tilbakegang i disse distriktene siden starten av 1900-tallet, og særlig siden 1950-tallet.

3. Konsekvenser av elfenbenslav som prioritert art

3.1. Generelt

Det vises til vedlegg 1 for en gjennomgang av mer generelle konsekvenser ved å gi elfenbenslav status som prioritert art. Klima- og miljødepartementet ber samtidig om innspill på om det er enkeltområder der forslagene har spesielt store konsekvenser.

Elfenbenslav som prioritert art vil innebære at uttak, skade eller ødeleggelse av elfenbenslav er forbudt.

I det økologiske funksjonsområdet for elfenbenslav foreslås det at det legges begrensninger på tiltak og aktivitet som er ødeleggende for arten, mens bruk som tar hensyn til artens leveområder og ikke påvirker arten negativt, er tillatt. Bruk som er tillatt, vil omfatte ferdsel, husdyrbeite, jakt og sanking av bær og sopp. Hvilke øvrige tiltak som vil være tillatt vil bero på en konkret vurdering i det enkelte tilfellet. Forvaltningsmyndigheten kan også inngå avtale med grunneier eller rettighetshaver om hvilke handlinger som skal være tillatt.

Etter naturmangfoldloven § 24 første ledd bokstav b kan en i forskrift om prioriterte arter i tillegg til forbud mot uttak mv. "gi regler om beskyttelse av visse typer økologiske funksjonsområder av mindre omfang. De hensyn som pålegges må ikke medføre en vesentlig vanskeliggjøring av igangværende bruk." samlede arealet av økologiske funksjonsområder utgjør 1,2 km² utenfor eksisterende verneområder. Det betyr både at det enkelte økologiske funksjonsområdet og det samlede arealet av økologisk funksjonsområde utgjør en svært liten andel av samlet skogareal i de berørte skogregionene, og at en dermed er innenfor naturmangfoldlovens krav om at reglene skal omfatte områder "av mindre omfang". Når det gjelder kravet om å "ikke medføre en vesentlig vanskeliggjøring av igangværende bruk" vil forslaget først og fremst ha konsekvenser for skogbruk. Vi viser vil til omtale av konsekvenser for skogbruket under.

Forskriftene legger opp til at grunneiere eller andre rettighetshavere som har prioriterte arter på eiendommen, skal få muligheten til å inngå avtale med forvaltningsmyndigheten om bruken i økologiske funksjonsområder. Forskriften åpner for at forvaltningsmyndigheten kan gjøre unntak (gi dispensasjon) fra forskriften dersom det ikke forringer artens bestandssituasjon eller bestandsutvikling, eller dersom vesentlige samfunnshensyn gjør det nødvendig. Når en art er blitt prioritert, skal Fylkesmannen informere gjennom annonsering i lokalpressen e.l., og så langt som mulig, i samarbeid med kommunen, gjennom informasjon direkte til grunneiere som har kjente prioriterte arter og økologiske funksjonsområder på sin eiendom. Informasjon skal også gis i de tilfeller det dokumenteres nye forekomster av en prioritert art.

3.2. Konsekvenser for skogbruket

Det anslås at rundt 80 % av de nålevende elfenbenslavsforekomstene er kjent. Videre anslås det at nærmere 90 % av alle kjente substratenheter er nøyaktig koordinatfestet, men det gjenstår fortsatt noe arbeid på sju lokaliteter med ukjent/usikker status. Likevel gir dette en god indikasjon på omfanget av skogareal som vil få restriksjoner dersom elfenbenslav blir en prioritert art.

Skogbruket har gjennom forskrift om bærekraftig skogbruk og krav i sertifiseringen, forpliktelser til å ta hensyn til forekomster av en sterkt truet art som elfenbenslav, og enkelte forekomster av arten er fanget opp i nøkkelbiotoper. Dette tas i betraktning når konsekvenser for enkeltskogeiere skal vurderes mht. eventuell status som prioriterte art for elfenbenslav. Områder med flere nærliggende forekomster av elfenbenslav kan i noen tilfeller gi et noe større samlet omfang av økologiske funksjonsområder for arten, f.eks. på eiendomsnivå. I noen slike tilfeller kan frivillig vern av privateid skog være et godt alternativ, jf. at områdevern i beslutningsgrunnlaget er anbefalt som virkemiddel for de rikeste lokalitetene og for lokaliteter som ligger i større sammenhengende områder med flere naturverdier som eksempelvis bekkekløfter og elvekløfter, og som vil bidra til å nå mål for områdevern. Videre vil grunneiere også kunne kreve at områder med økologiske funksjonsområder vernes, dersom "summen av hensyn i etterkant av vedtaket gir restriksjoner som medfører en vesentlig vanskeliggjøring og et vesentlig tap", jf. naturmangfoldloven § 24 første ledd bokstav b.

Det følger av forslaget til forskrift at det ikke er anledning til å drive ordinært skogbruk i de økologiske funksjonsområdene for elfenbenslav. Det er likevel tillatt å hogge løvtrær med stammediameter på 20 cm eller mindre målt 1,3 meter over bakken. Videre er plukkhogst av enkelttrær av barskog tillatt. Det er vurdert at et forbud mot flatehogst ikke er tilstrekkelig, jf. NIBIOs definisjon: "Flatehogst innebærer at alle trærne hogges på et areal som er større enn ca. 2 daa. Noen bruker høyere arealgrense (for eksempel 5 daa)." Forbud mot flatehogst ville dermed åpne for hogst av hele eller store deler (inntil 0,002 evt. 0,005 km²) av arealet i det enkelte økologiske funksjonsområde, noe som ikke vil ivareta livsmiljøet til elfenbenslav og som vil gjøre en bestemmelse om økologisk funksjonsområde formålsløs. Departementet foreslår derfor å tillate plukkhogst av enkelttrær og samt hogst av løvtrær under en viss dimensjon.

Etter forskriftens § 8 siste ledd kan myndigheten etter loven i enkelte tilfeller gi dispensasjoner fra forskriften. For eksempel vil det på en del av lokalitetene kunne gjennomføres forsiktig lukket hogst uten vesentlig negativ effekt på elfenbenslav, mens ordinært skogbruk med åpne hogster/flatehogst vil være ødeleggende. Vedhogst av begrenset omfang, eksempelvis utført ved plukkhogst av enkelttrær, vil i mange tilfeller kunne utføres. Det vil være ønskelig å få til avtaler med grunneierne for å etablere en god forvaltning på den enkelte lokalitet.

Plukkhogst kan altså være aktuelt for enkelte forekomster, men på så små områder som det er snakk om her, vil det sjeldent være regningssvarende med en slik hogstform. Det antas derfor at fra et skogøkonomisk perspektiv vil det oppfattes som en restriksjon med påfølgende økonomisk tap. Et alternativ er å benytte denne hogstformen dersom man ser på et større område utover det økologiske funksjonsområdet i sammenheng. De totale tapene for den enkelte skogeier i de isolerte funksjonsområdene blir små da arealene er små, men det kan i enkelte tilfeller være at de økologiske funksjonsområdene vil gjøre det vanskelig å drive skogbruk i områder rundt disse.

Fylkesmannen i Oppland fikk i 2017 gjort beregninger som anslår at det økonomiske tapet vil ligge i intervallet kr. 1 500,- til kr. 8 000,- pr. 0,001 km², avhengig av bl.a. tilgjengelighet og skogtyper, bonitet og sammenheng med større skogområder. Anslaget er en engangssum.

Et økologisk funksjonsområde på ca. 0,004 km² vil da innebære et økonomisk tap på mellom 6000 – 32 000 kr. Det understrekes at dette var en generell betraktning ut fra tilgjengelig kunnskap. En faktor som vanskeliggjør presise beregninger, er at flere av elfenbenslavlokalitetene ligger i trange, vanskelig tilgjengelige bekkekløfter med liten eller ingen skogbruksmessig lønnsomhet, og i områder med lav bonitet eller på impediment. I noen tilfeller inngår også elfenbenslavlokaliteter i nøkkelbiotoper som uansett skal ivaretas i skogbruket. Departementet vurderer på denne bakgrunn at de hensyn som pålegges skogbruket gjennom oppretting av økologiske funksjonsområder ikke medfører en vesentlig vanskeliggjøring av igangværende bruk, jf. naturmangfoldloven § 24 første ledd bokstav b.

3.3. Konsekvenser for annen bruk enn skogbruk

Elfenbenslav som prioritert art vil trolig få begrensede konsekvenser for dagens igangværende bruk annet enn skogbruk. I de økologiske funksjonsområdene som berører eksisterende veger, vil bruk av vegen og vedlikehold av denne som ikke har negative konsekvenser for elfenbenslav, kunne fortsette. En vurdering tilsier at bruk, vanlig vedlikehold eller salting trolig ikke vil ha negative konsekvenser for arten. Vedlikehold som omfatter areal utenfor eksisterende veg kan for enkelte lokaliteter ha negativ effekt.

4. Utkast til forskrift om elfenbenslav som prioritert art

Fastsatt ved kongelig resolusjon ... med hjemmel i lov 19. juni 2009 nr.100 om forvaltning av naturens mangfold (naturmangfoldloven) §§ 23, 24 og 62. Fremmet av Klima- og miljødepartementet.

§ 1 *Elfenbenslav som prioritert art*

Elfenbenslav (*Heterodermia speciosa*) utpekes som prioritert art.

§ 2 *Formål*

Formålet med forskriften er å ivareta elfenbenslav i samsvar med forvaltningsmålet for arter i naturmangfoldloven § 5 første ledd.

§ 3 *Forbud mot uttak, skade og ødeleggelse*

Enhver form for uttak, skade eller ødeleggelse av elfenbenslav er forbudt. Som ødeleggelse regnes fysisk og kjemisk påvirkning av artens voksesteder på en slik måte at arten påvirkes negativt, herunder direkte påvirkning, ødeleggelse eller fjerning av steiner, trær, bergvegger eller annet som arten vokser på, samt andre handlinger som er egnet til å skade, forandre, tildekke, forstyrre eller på annen måte forringe forekomster av arten.

§ 4 *Artens økologiske funksjonsområde*

Som økologisk funksjonsområde for elfenbenslav regnes artens leveområde, forstått som steiner, trær, bergvegger eller annet med forekomst av arten med tillegg av omkringliggende sone på 35 meter.

I det økologiske funksjonsområdet for elfenbenslav er bruk som tar hensyn til artens leveområder og ikke påvirker arten negativt tillatt. Annen bruk er ikke tillatt. Med unntak av de handlinger som er nevnt i tredje ledd, kan forvaltningsmyndigheten inngå avtale med grunneier eller rettighetshaver om hvilke handlinger som skal være tillatt, og hvilke som ikke skal være tillatt. Forbudet etter andre punktum gjelder ikke for handlinger som er regulert i avtalen.

Direkte fysiske inngrep (som utbygging, vegbygging, elveforbygning), skogplanting, forurensing, bruk av plantevernmidler, gjødsling og hogst er forbudt. Det er likevel tillatt å hogge løvtrær med stammediameter på 20 cm eller mindre målt 1,3 meter over bakken. Videre er plukkhogst av enkelttrær av barskog tillatt.

Dersom bestemmelsene i andre eller tredje ledd medfører en vesentlig vanskeliggjøring av igangværende bruk og et vesentlig tap, kan grunneier kreve at området vernes etter naturmangfoldloven kapittel V eller at det gjøres unntak fra prioriteringen for de aktuelle områdene etter § 8.

Dersom det planlegges inngrep i et økologisk funksjonsområde for elfenbenslav, kan forvaltningsmyndigheten kreve at følgene av det planlagte inngrepet for denne arten klarlegges, i samsvar med naturmangfoldloven § 24 første ledd bokstav c.

Ved vedtak etter annet lovverk, skal hensynet til arten og dens økologiske funksjonsområde ivaretas i samsvar med denne forskriften.

§ 5 Handlingsplan

Det skal utarbeides handlingsplan med nærmere retningslinjer for forvaltning, skjøtsel eller andre typer tiltak som er nødvendige for å ta vare på artens økologiske funksjonsområder.

§ 6 Skjøtsel

Forvaltningsmyndigheten kan iverksette tiltak i samsvar med naturmangfoldloven §47, jf. § 24 andre ledd, for å opprettholde eller oppnå den natur- eller kulturtilstanden som er nødvendig for å sikre bevaring av arten. Forvaltningsmyndigheten kan også inngå avtale med andre, fortrinnsvis med grunneier, om slik skjøtsel.

§ 7 Forvaltningsmyndighet

Fylkesmannen er forvaltningsmyndighet etter forskriften.

§ 8 Dispensasjon

Fylkesmannen kan, etter søknad, gjøre unntak fra forbudene i § 3, § 4 andre ledd andre punktum og § 4 tredje ledd, i samsvar med reglene i naturmangfoldloven § 24 femte ledd. Gjelder søknaden flere fylker, behandles den av Miljødirektoratet.

Ved søknad om dispensasjon fra forskriften, kan forvaltningsorganet kreve at følgene av det planlagte tiltaket for arten klarlegges, i samsvar med naturmangfoldloven § 24 første ledd bokstav c.

§ 9 Ikrafttredelse

Forskriften trer i kraft straks.